

«Тасдиқ менамоям»:

Ректори ДДОТ ба номи

Саҳридин Айнӣ, д.и.т. профессор
Ибодуллозода А.И.

13 " 08 соли 2025

ТАҚРИЗИ МУАССИСАИ ПЕШБАР

ба диссертатсияи Элчибекзода Баҳригул Идибек, дар мавзуи “Масъалаи инсон дар таълимоти Фаҳридини Розӣ” барои дарёфти унвони илмӣ номзади илмҳои фалсафа, аз рӯи ихтисоси 09.00.03 – Таърихи фалсафа

Мутобиқати мавзӯ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсияи Элчибекзода Баҳригул Идибек дар мавзуи “Масъалаи инсон дар таълимоти Фаҳридини Розӣ”, ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои фалсафа пешниҳод гардидааст, бо шиносномаи ихтисоси 09.00.03 - Таърихи фалсафа комила мутобиқат менамояд.

Мубрами мавзу таҳқиқ. Дар он зоҳир мешавад, ки масоили инсоншиносӣ дар шароити муосир, яке аз унсурҳои таркибии ҷаҳонбинии фалсафӣ ба шумор меравад. Дар воқеъ инсон мавҷуди мураккабест, ки бо суҳулат наметавон дар шакли пуррааш ӯро тавсиф намуд, ки он қобили қабули ҳама бошад. Шахсияти инсон то андозае серҷанба, парадоксали ва мушкил аст, ки файласуф зуд худро фаромӯш мекунад ва ё итминон дар бораи онро пурра надорад, ё ба яке аз меъёрҳои инсон таваҷҷуҳ намуда, дигар ҷанбаҳои ӯро аз хотир мебароварад, ва ё инсонро чунон ноқис ва таҳрифёфта тавсиф мекунад, ки аз шарҳу баёни инсони воқеӣ, фарсахҳо дур аст. Вале ба ақидаи муаллиф бошад: “Муҳимияти мавзуи инсоншиносии Фаҳридини Розӣ дар он зоҳир мешавад, ки ӯ нерӯҳои ботинии инсонро аз мавқеи фалсафа ва ратсионализми динӣ нишон дода, огоҳии инсонро дар доираи ҷавҳари аслии ҳудаш арзёбӣ кардааст”. (дисс. саҳ. 4)

Омӯзиши афқору андешаҳои антропологии Фаҳридини Розӣ нишон медиҳад, ки ӯ аз аксар улум ва равияҳои динӣ-фалсафии замони ҳеш баҳраманд буда, таълимоти онҳоро дар осори ҷовидонааш ба ёдгор гузоштааст. Аз ин рӯ, омӯзиши мероси Фаҳридини Розӣ аҳамияти баланди илмӣ дошта, мавқеъ ва таъсири он дар ҳаёти маънавӣ ва фарҳангии на танҳо форсизабонон, балки дигар минтақаҳои олами исломӣ низ зарурат дорад. Афқору назарияҳои ин мутафаккир то ба имрӯз чун дигар файласуфони асрҳои миёна ба ҳайси ҷаҳонбинии динӣ, фалсафӣ, ахлоқӣ, зебошиносӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ, каломӣ, фикҳӣ, мантиқӣ, таърихӣ, антропологӣ ва ғайра хидмат мекунад, зеро дар ҳар як марҳалаи таърихӣ проблемаҳои нави пешрафти ҳастии иҷтимоӣ ва маънавӣ ба майдони баҳс ворид мешаванд. Бо вучуди ин то имрӯз ба таври бояду

шояд андешаҳои фалсафӣ, мантиқӣ, ахлоқӣ, зебоишиносӣ ва психологию педагогии ӯ ба ҳадди зурурӣ, мавриди омӯзишу баррасӣ қарор нагирифтаанд.

Дарачаи асосноккунии гузоришҳои илмӣ, хулосаю пешниҳод, ки дар диссертатсия оварда шудаанд. Диссертатсияе, ки ҳоло пешниҳоди донишмандони муҳтарам мешавад, натиҷаи заҳмату талошҳои мебошад, ки муаллифи он дар давраи баъди хатми донишгоҳ ба омӯзиш ва баррасии ин мавзӯ машғул гардида, ахиран онро ба сифати кори мустақилонаи илмӣ барои муҳокима пешниҳод намудааст. Муҳокимаю баррасии масъали инсонро муаллифи диссертатсия дар таълимоти мутафаккир бештар дар асоси асарҳои худи Фаҳриддини Розӣ, монанди “Тафсири кабир”, “Ҷомеъ-ул-улум”, “Ал-Арбаин фӣ усули дин”, “ан-Нафс ва-р-руҳ”, “Ҳифз-ул-бадан”, “Лубоб-ул-ишорот ва-т-танбеҳот”, “Ал-Матолиб-ул-олия мина-л-илм-л-илоҳия” ва дигар сарчашмаҳои таърихӣ анҷом додааст.

Навгони илмӣ таҳқиқ ва саҳеҳии натиҷаҳои гирифташуда, нукоти зеринро ташкил медиҳанд: 1) Таълимоти Фаҳриддини Розӣ дар бораи инсон зери таъсири ҷаҳонбинии мутафаккирони атиқа ва асримиёнагӣ ташаккул ёфта, мақом ва имконоти номаҳдуди неруҳои ҳаётии инсонро ҳамчун мавҷуди моддию руҳонӣ ва ба камолрасида нишон медиҳад; 2) Дар осори хеш Фаҳриддини Розӣ масъалаи инсонро чузъи таркибии масъалаи ҳастишиносӣ ва маърифатшиносӣ дониста, онро ҳамчун муайянкунандаи ченаки асосии олами ҳастӣ арзёбӣ кардааст; 3) Афкори Фаҳриддини Розӣ ба таври пурра пойбанди назариёти динӣ қарор нагирифтааст, ки ин муносибати муросокоронаи ӯро дар нисбати дин ва фалсафа нишон медиҳад; 4) Фаҳриддини Розӣ барои нишон додани масъалаи инсонӣ соҳибхитиёр талош намуда, бархилофи назарияи ҷабри динӣ назари озодии ихтиёрро асоснок намудааст.

Аҳамияти илмӣ, амалӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия. Аҳамияти назариявӣ ва амалии кори таҳқиқотии мазкур аз он бармеояд, ки масъалаи муҳими фалсафаи муосирро мавриди баррасӣ қарор дода, доир ба он шарҳу тавзеҳи муфассал овардашудааст ва мавқеъгириҳои донишмандони асримиёнагӣ ва муҳаққиқони муосирро илман пешниҳод намудааст. Таҳлили ҳамаҷонибаи назариявӣ – методологӣ ба муаллиф кӯмак намудааст, ки моҳияти онро кушода, унсурҳои асосии онро ошкор ва алоқаи онро бо дигар масоили антропологӣ муайян намояд. Муаллиф нишонаҳои хоси атропологиро дар низоми ҷаҳонбинии динӣ-фалсафии Фаҳриддини Розӣ ҷудо намуда, роҳҳои асосии ҳаллу фасли онҳо, ҳадаф ва дурнамои онро мушаххас ва муайян намудааст. Умуман, вобаста ба корҳои анҷомрасонидашудаи илмӣ довталаб сазовори он аст, ки ба ӯ додани дараҷаи илмӣ дархостшаванда дода шавад.

Таълимоти антропологии Фаҳриддини Розӣ аҳамияти бузурги назарию амалӣ ва фалсафию илмӣ дошта, дар ҳаёти маънавӣ, фарҳангӣ ва динии ҷомеаҳои мусалмонӣ мақеъ ва таъсири шоистаро сазовор аст.

Таълифоти ин мутафаккир то ба имрӯз ҳамчун намунаи беҳтарини афкори ақлгароёнаи каломии фалсафӣ, мантиқӣ-фалсафӣ ва сиёсӣ-иҷтимоӣ хизмат менамояд. Мутаххасисони соҳаи таърихи фалсафаи Шарқ огаҳӣ доранд, ки дар тавсифу баёни Фаҳриддини Розӣ ва махсусан каломии фалсафии ӯ баҳсҳои зиёд мавҷуд аст. Аз ин ҷост, ки масъалаи мазкур ба сифати мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ баргузида шуда, аҳаммияти назариявӣ-илмӣ ва сиёсӣ-амалӣ касб кардааст. Аҳаммияти назарӣ ва амалии диссертатсия дар ин аст, ки онро метавон дар раванди таълими курсҳои махсуси масоили антропология, фалсафӣ, ахлоқу зебоишиносӣ, диншиносии психология, барномаҳои воситаҳои таълимӣ ва китобҳои дарсӣ истифода бурд.

Аҳаммияти илмӣ масъалаи таҳқиқшаванда, яке аз ҳадафҳои асосии таҳқиқоти муаллиф дар диссертатсия мебошад. Гуфтан ба маврид аст, ки диссертатсияи мазкур дорои аҳаммияти муҳими илмӣ дошта, дар таҳқиқи масоили антропология саҳми арзанда гузоштааст. Истифодаи методҳои гуногуни илмӣ, таҳлили масъалаҳои гуногун ва хулосабарориҳои мантиқӣ арзиши илмӣ диссертатсияро пурратар менамояд. Муаллифи диссертатсия Элчибекзода Б.И. ба ҳалли проблемаи илмӣ бо назари таҳассусӣ ва бо роҳҳои муносиб мусоидат намуда, дар рушди илмҳои фалсафа ва ҳалли яке аз масъалаҳои ҳаёти маънавии ҷомеа саҳми худро гузоштааст.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ, дурустӣ ва асоснокии натиҷаҳои таҳқиқ. Асоснокии амалии таҳқиқот аз он иборат аст, ки диссертатсияи Элчибекзода Б. И. дар мавзӯи «Масъалаи инсон дар таълимоти Фаҳриддини Розӣ» хулосабарорӣ карда шуда, тавсияҳои асосии диссертатсия бо назардошти мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот ва натиҷаҳои онҳо ба масъалаҳои амалии илмҳои фалсафӣ ҷавобгӯ мебошанд. Инчунин, вобаста ба эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия овардашуда, методҳои таъсиррасонӣ ва моҳияти таҳқиқотро муайян ва асоснок менамоянд. Ин амал ба муаллиф имкон додааст, ки натиҷаҳои илмӣ кори диссертатсиониро бо эътимоднокии хулосаҳои худ тасдиқ намояд.

Саҳми шахсии довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ дар таҳқиқ аз он иборат аст, ки муаллифи диссертатсия дар таҳқиқоти худ пеш аз ҳама мавзӯи мазкурро аз мавқеи донишҳои фалсафӣ ва мувофиқ ба талаботи замони замони муосир баррасӣ кардааст ва дар пешбарии ақидаҳо, мафҳумҳо, хулосаҳои таҳлилий, пешниҳодҳои мушаххас ва назарияҳои илман асосноро пешниҳод сохтааст. Ҳамзамон, ҳангоми таҳлили масоили таҳқиқшаванда, муаллифи диссертатсия аз методҳои гуногуни илмӣ, монанди методи муқоисавӣ, таҳлилий, гипотетикӣ, аксиоматикӣ, индуктивӣ, дедуктивӣ, таърихӣ, диалектикӣ ва ғайра истифода намудааст. Махсусан, истифодаи методи муқоисавӣ дар рафти таҳқиқоти мазкур бештар ба назар расида, ақоиди Фаҳриддини Розӣ бо дигар мутафаккирони шарқӣ ва махсусан файласуфон, сӯфиён ва дигар

мактабҳои каломӣ мавриди омӯзиш ва муқоиса қарор гирифтаанд.

Муаллифи диссертатсия Элчибекзода Б.И. дар ҳалли масъалаи илмӣ ё коркарди проблемаи илмӣ бо арзёбии аҳаммияти натиҷаҳои таҳқиқот дар омӯзиши минбаъдаи масъалаҳои антропологӣ саҳми назаррас гузошта, аз ҷиҳати назариявӣ амалӣ аҳаммияти таҳқиқоти мазкурро дар низоми афкори динӣ-фалсафии мутафаккир асоснок намояд. Довталаб тавонистааст, ҷанбаҳои назариявии мавзуро дар сатҳи концепсияҳои илмӣ таҳлил намояд. Бояд ёдовар шуд, ки ҷанбаҳои назариявӣ методологии таҳқиқоти анҷомдодаи довталаб илман асоснок мебошанд, зеро барои коркарди ин паҳлӯи масъала доираи васеи адабиёти илмӣ назариявии олимони дохилӣ хориҷӣ, махсусан осори мутафаккирро истифода намудааст.

Наشري натиҷаҳои таҳқиқ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Аз натиҷаи таҳқиқоти илмӣ муаллифи диссертатсия Элчибекзода Б.И. маълум мегардад, ки ӯ дар давоми фаъолияти илмӣ худ 4 мақола дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таърифи расонидааст.

Арзёбии мазмуни диссертатсия ва дараҷаи ба итмом расидани он. Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Тӯли садсолаи охир дар шинохти равонишиносии амиқи инсон аксар илмҳои гуманитарӣ тадқиқотҳо анҷом додаанд, вале фароҳам овардани ба низом даровардани онҳо, таҳқиқи дарк намудани онҳо кори саҳлу осон нест, зеро он мавҷуде, ки онро инсон номидаанд, ҳамоно ошкорнашуда боқӣ мондааст. Инсон на танҳо дорои табиат, маданияту фарҳангест, ки ӯро ба тамоми маъно бояд тарбия ва парвариш намуд, зеро он дорои низоми арзишҳо, хусусиятҳои забонӣ ва ғ. мебошад, ки дар як сифати он шакли шубҳае вучуд надорад. Баъзан тасдиқ менамоянд, ки инсон мавҷуди иҷтимоӣ-таърихӣ, бинобар ин пайвасти дар ҷараёну тағйирёбии қарор дошта, то ба охир маърифатнашаванда боқӣ мондааст.

Дар маҷмӯи сохтор ва ҳаҷми диссертатсияи Элчибекзода Б.И. аз ду боб ва шаш зербоб иборат буда, 175 саҳифаи компютериеро ташкил медиҳад, ҳама қисматҳои диссертатсия мантиқан бо ҳам вобаста ва тобеъ буда, бо забони хуби илмӣ оғозу анҷом ёфтаанд.

Дар муқаддима аҳаммияти мавзӯи таҳқиқшаванда асоснок карда шуда, дараҷаи омӯзиши он арзёбӣ гардида, объекту мавзӯи таҳқиқот, ҳадафу вазифаҳои он, асосҳои назарӣ методологӣ, нағзҳои илмӣ ва аҳаммияти назарӣ амалӣ муайян карда шудаанд. Мавзӯи диссертатсия, мақсаду вазифаҳои таҳқиқот, методҳои илмӣ истифодашуда ва натиҷаҳои асосии рисолаи диссертатсионӣ бо ихтисоси илмӣ интиҳобгардида пурра мувофиқат менамояд. Масъалаи инсон ва ё инсоншиносӣ, яке аз масъалаҳои ҷавҳарии фалсафа - аз оғоз то замони муосир буда, шинохт ва муаммои инсон ҳама давраи замони ҷойгоҳи махсусро доро буд. Ҳарчанд ин масъала борҳо мавзӯи тадқиқоти

олимону мутафаккирон қарор гирифта бошад ҳам, вале ҳар дафъа ва дар ҳар давр яке аз паҳлуҳои сарбастаи он ошкор мегардад.

Боби аввали диссертатсия, ки зери унвони **“Заминаҳои таърихӣ-иҷтимоӣ ва ғоявии ташаккулёбии таълимоти Фаҳриддини Розӣ”** номгузорӣ шудааст, аз се зербоб “Заминаҳои иҷтимоӣ-фарҳангии таълимоти фалсафии Фаҳриддини Розӣ”, “Таъсири фарҳанги исломӣ ба таълимоти фалсафии Фаҳриддини Розӣ” ва “Заминаҳои фалсафии ташаккулёбии андешаҳои Фаҳриддини Розӣ оид ба инсон” иборат мебошад.

Дар зербоби аввал доир ба вазъи ғоявӣ, муборизаҳои сиёсӣ ақидавии равию фирқаҳои исломӣ, бархӯрди манфиатҳои сиёсӣ иқтисодии ҳокимони минтқаҳо барои ҳокимият, баҳсҳои каломӣ байни мазҳабҳои аҳли суннат бо шиа, карромию ҷабария, қадарияву хориҷия, муътазилаву калом, сӯфияву машшоия ва ғайра мавриди таҳлилу баррасӣ қарор гирифта, таъсири онҳо ба ҷаҳонбинии Фаҳриддини Розӣ нишон дода шудааст. Дар зербоби дуюм бошад, бештар таъсири таълимотҳои каломӣ, баҳусус назарияҳои қуръонӣ доир ба инсон, пойбаниву оқизи инсон назди тақдиру сарнавишт, беихтиёрии инсон дар зиндагӣ ва ғайра таҳлилу баррасӣ шудаанд. Аммо ҷолибияти кори муаллиф дар ин қисмат он аст, ки ӯ бо нишон додани андешаву назарияҳои дигар равиҳои каломиро бо Фаҳриддини Розӣ ва муносибати ақлгароёнаи мутафаккиро дар муқобили фаҳмишҳои анъанавии исломӣ бо далелҳои муътамад мувафак шудааст. Ҳамчунин баҳсу ихтилофҳои намояндагони аҳли тасаввуфро ба концепсияи ақлгароии Фаҳриддини Розӣ ба риштаи таҳқиқ кашидааст. Дар зербоби сеюми боби аввал таъсири таълимотҳои фалсафиро ба ҷаҳонбинии Фаҳриддини Розӣ ва ихтилофу пайравии ӯро бо файласуфон: Парменид, Демокрит, Афлотуну Арасту, Абубакри Розӣ, Абунаси Форобӣ, Ибни Сино ва дигарон баррасӣ кардааст. Ба қавли муаллиф: “Фаҳриддини Розӣ муътақид ба бақои нафс аст ва монанди Ибни Сино аз байн рафтани нафсро рад намуда, чунин меҳисобад: “нафс мумкин-ул-вучуд аст ва ҳар мумкин-ул-вучуд дорои иллате аст ва то замоне, ки сабаби иллат амри мумкину-л-вучуд, мавҷуд бошад, адам барои масбуб ва маҳлул муҳол хоҳад буд...ҳол агар адам бар нафс ҷоиз бошад, воҷиб мешавад шайъ имкони он фасодро дошта бошад, ки он шайъ зоти нафс нест. Пас, нафс бо фасод боқӣ намонда, ҳамчунон ки дар он имкони фасод аст, воҷиб мешавад бо фасод боқӣ бимонад...” (дисс. саҳ.70)

Натиҷагирӣ дар ин боби диссертатсия нишон медиҳад, ки муаллифи он тавонистааст аз уҳдаи иҷроии мақсадҳои гузоштаи худ баромада, ҳулосаҳои заруриро пешниҳод намояд. Дар қисмати аввал муаллиф бештар ба заминаҳои таърихӣ-иҷтимоӣ, динӣ, таъсири ҷаҳонбинии динӣ-фалсафӣ, заминаҳои динӣ-фалсафӣ ва масъалаҳои назариявии антропологии Фаҳриддини Розӣ таваҷҷуҳ намудааст.

Дар таълимоти антропологии Фаҳриддини Розӣ муаллиф фаҳмишҳои умумӣ, шахсият ҳамчун объект ва субъект, вижаҳои

шахсият, андешаҳои мутафаккирони гуногун - аз Юнони бостон то асри XX, масъалаи пайдоиши инсон ва ҳаллу фасли он, роҳҳои маърифати инсонӣ, ягонагӣ ва санавияти инсон, нафс, тан, ҷисм ва ғ. -ро мавриди баррасӣ қарор дода, дарки илмӣ, кушодани мазмуну маъно ва мақсади зиндагии инсонро тадқиқ менамояд.

Боби дуюми он бошад, зери унвони **“Андешаҳои Фаҳриддини Розӣ доир ба масъалаи табиат ва моҳияти инсон”** ном дошта, он дорои се зербоб **“Мақоми инсон дар таълимоти фалсафии Фаҳриддини Розӣ”**, **“Табиати инсон дар антропологияи Фаҳриддини Розӣ”** ва **“Консепсияи “Инсони комил” дар таълимоти антропологии Фаҳриддини Розӣ”** мебошад. Дар ин қисмат таълимоти антропологии Фаҳриддини Розӣ мавриди таҳлил ва омӯзиш қарор гирифта, хулосаҳо, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо, рӯйхати адабиёти истифодашуда ва рӯйхати интишороти илмӣ аз рӯйи мавзӯи диссертатсия мушаххасан оварда шудаанд, ки ҳар як зербоби он, дар ҳамбастагии мантиқӣ бо далелу бурҳонҳои собиту устувор аз осори мутафаккир баён гардидаанд. Чунин вазъият бо он асоснок мегардад, ки на танҳо дар шароити давлатдорӣ навин таъсири дин ба равандҳои иҷтимоӣ сиёсии ҷомеа рӯз то рӯз меафзояд, балки як қатор таҳдиду хатарҳои замони муосир бевосита дар ниқоби дин зоҳир мегарданд.

Диссертант дар раванди таҳлили мавзӯи масъалаҳои асосиро дар алоқамандӣ бо объект ва предмети таҳқиқот мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор дода, як қатор мафҳумҳои нав ва тавсияву пешниҳодҳои судмандро ҷиҳати инкишофи ҷаҳонбинии фалсафӣ ба миён гузоштааст. Инсон падидаи нодир ва нотақрор буда, қариб ҳама ҷанбаҳои ҳаёт, марг, ранҷу азоб, ҷустуҷӯи маъно ва мақсади зиндагии инсон, шахсият ва зиндагии ӯ дар ҷомеа, инфиродӣ ва дастаҷамъӣ, дар оила, дар муносибат ба дигарон дар шаклҳои мухталиф зӯҳур меёбад, ки ҳолатҳои гуногуни зӯҳури он ошкор намудани моҳияти инсонро душвор ва мураккаб мегардонад.

Дар шакли умумӣ, метавон ба чунин натиҷа расид, ки таҳлил ва омӯзиши мавзӯи антропологияи фалсафӣ айни замон дар чунин сатҳ қарор дорад:

– сарфи назар аз зиёд будани асару мақолаҳои илмӣ-тадқиқотии ба ин мавзӯ бахшидашуда, то ҳанӯз дар фалсафашиносии ватанӣ норасоии объективии таҳқиқотҳои антропологи ва махсусан китобҳои дарсӣ оид ба антропологияи фалсафӣ барои донишҷӯён ба назар мерасад;

– бо назардошти ин нукта, мавзӯи мавриди таҳқиқ кайҳо аз доираи мушкилоти академиявӣ берун рафта, ҳоло зарурати он ба вуҷуд омадааст, ки масоили антропологии мутафаккирони Шарқ ба таври системавӣ бо дарназардошти пешрафти таҷрибаи умумиҷаҳонӣ, мавриди таҳқиқ қарор дода шавад;

– сарфи назар аз мавҷуд будани таҷрибаи ҷомеаи ҷаҳонӣ дар таълифи асарҳои антропологи пайдо намудани роҳҳои ҳалли ин

масъаларо ба миён мегузорад, ки мубрамияти мавзуи моро бори дигар таъкид менамояд.

Масъалагузориҳо дар қисмҳои алоҳидаи боби дуюм аз он гувоҳӣ медиҳанд, ки ин қисми таҳқиқот ба омӯзиши мустақили масоили антропологӣ дар осори Фаҳриддини Розӣ бахшида шудааст, ки дар чаҳор зербоби он (зербоби сеюми боби аввал ва боби дуюм) муфассалан таҳқиқ ва таҳлил гардидаанд. Дар ин қисми таҳқиқот муаллиф нишон медиҳад, ки сабаби баррасии масоили антропологӣ то андозае аз он вобаста аст, ки ин мутафаккир ба ин масоил чӣ гуна муносибат намудааст ва кадом мавқеро ҷонибдорӣ мекунад.

Хулосаҳои диссертатсия дар 6 банд ва тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот дар 4 банд пешкаш гардида, мазмуну моҳияти корро ифода менамоянд.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Диссертатсияи Элчибекзода Баҳригул Идибек дар мавзуи «Масъалаи инсон дар таълимоти Фаҳриддини Розӣ» ба талаботи шиносномаи ихтисоси 09.00.03 – Таърихи фалсафа ва ба талаботи бандҳои 31 ва 33-и “Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ”, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мутобиқат мекунад. Диссертатсия аз ҷониби муаллиф мустақилона навишта шуда, дорои мазмун ва пайдарҳамии фикр ва мантиқӣ мебошад. Инчунин, тарзи навишт, масъалагузорӣ ва услуби таҳқиқоти илмӣ саҳми шахсии муаллифи диссертатсияро нишон медиҳад.

Мутобиқати таҳассуси илмӣ довталаб ба дараҷаи илмӣ. Таҳассуси илмӣ диссертант Элчибекзода Баҳригул Идибек ба ихтисоси илмӣ дархостшаванда номзади илмҳои фалсафа, аз рӯи мувофиқат мекунад.

Таҳқиқи диссертатсия аз ин ҷиҳат қобили дастгирӣ мебошад, ки диссертант Элчибекзода Баҳригул Идибек вобаста ба мавзуи таҳқиқоти худ пеш аз ҳама дар таърих ба осори бевоситаи ҳуди Фаҳриддини Розӣ, манбаҳои муътабари таърихи фалсафа ва таҳқиқотҳои олимони ватанию хориҷӣ истифода кардааст. Таҳлилу хулосабарориҳои диссертант мустақилона буда, ҳатто аз нигоҳи методологӣ ва усули танқидӣ низ баъзан муносибат намудааст. Муҳимтар аз ҳама аҳаммияти мавзуи мазурро дар шароити имрӯзаи ҷомеаи тоҷик, мубориза дар муқобили терроризму экстремизм ва ташаккул додани ҷаҳонбинии илмӣ-фаслафӣ муҳим арзёбӣ мегардад.

Эродҳо дар ҳолатҳои баҳсталаб доир ба диссертатсия. Новобаста аз дастоварду муваффақиятҳо ва пешниҳодҳои ҳадафмандона диссертатсияи мазкур аз норасоиҳо ва ғалатҳое, ки хусусияти ҷузъӣ доранд ҳолӣ нест ва камбудии ҷойдошта сифати баланди илмӣ диссертатсияро коста намегардонанд. Ба инобат гирифтани онҳо дар таҳқиқоти ояндаи диссертант самаранок арзёбӣ мегарданд. Таҳқиқоти диссертатсионии Элчибекзода Б.И. дар баробари муваффақият ва дастовардҳои илмӣ

инчунин, баъзе масъалаҳои бахснок низ дида мешаванд, ки онҳоро ба таври зайл нишон додан мумкин аст:

1. Сарфи назар аз масоили зиёди таҳлилшуда, дар диссертатсия масъалаи таносуби руҳ ва ҷисм, мақсад ва ҳадафи зиндагӣ ҳамчун мақулаҳои антропологияи фалсафӣ камтар мавриди таҳлил қарор гирифтаанд;

2. Муаллиф мебоист, ки ба таҳлили масоили антропологи ва муқоисаи онҳо бо дигар мутафаккирони баъдина, чиҳати нишон додани таъсирпазирии мутафаккирони баъдӣ аз афкори Фаҳриддини Розӣ бо далелу бурҳон собит мегардонид;

3. Сарфи назар аз забони хуби диссертатсия баъзе зербобҳои он таҳрирталаб мебошанд;

4. Дар дараҷаи таҳқиқи мавзуи илмӣ, диссертант марҳалаҳои омӯзиширо ба чор гурӯҳ тақсим кардааст: 1) таҳқиқоти муаллифони асримиёнагӣ (Ибни Сабкӣ, Ибни Қифтӣ, Ибн Халиқон, Ибни Халдун ва дигарон); 2) таълифоти пажӯҳишгарону муҳаққиқони муосир (Муҳаммад Солеҳ аз-Заркон, Шиблии Нуъмонӣ, Муҳаммад Рашшод, Насруллоҳи Пурҷавод, Дуктур Сайид Ҳусайни Ҳасанӣ, Моён Муҳаммад Шариф ва дигарон;) ва пажӯҳиши муҳаққиқони аврупоӣ Сағир Ҳасани Маъсум, Ҷ. С. Анавайтӣ, Ёсин Гелон ва дигарон; 3) пажӯҳиши муҳаққиқони аврупоӣ Сағир Ҳасани Маъсум, Ҷ.С. Анавайтӣ, Ёсин Гелон ва дигарон 4) таълифоти муҳаққиқони ватаниро ёдрас шуда, дар бораи самти таҳқиқоти онҳо ба ғайр аз чанд муҳаққиқи ватанӣ, чизеро наафзудааст, ки тафовут ва шабоҳати онҳо аз қори диссертатсионии Элчибекзода Б.И. номаълум ва норавшан боқӣ мондааст (ниг. с.7 диссертатсия).

Камбудихои ҷойдошта сифат ва мазмуни илмии диссертатсияро коста нагардонида, ислоҳу бартарафсозии онҳо дар таҳқиқотҳои ояндаи диссертант метавонанд арзиши корро хубтар нишон диҳанд.

Автореферати диссертатсия тибқи тартиби муқаррағида чиҳати дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои фалсафа аз рӯи ихтисоси 09.00.03. - Таърихи фалсафа таҳия гардида, мазмуни асосии қори таҳқиқотиро инъикос менамояд ва дар он натиҷаҳои назарраси илмӣ асоснок гардида, шарҳи пурраи худро ёфтанд.

Хулосаи умуми оид ба диссертатсия. Тамоми зербобҳои бобҳои аввал ва дуввум далели онанд, ки муаллиф таҷрибаи хуби қори илмӣ пайдо карда, дар ҳаллу фасли проблемаҳои баррасишаванда дорои мавқеи ва дидгоҳи хоси худ мебошад. Иқтибосҳои ниҳоят сершумори сарчашмаҳо ва адабиёти таҳқиқотӣ далели онанд, ки муаллиф барои таҳияи рисола омодагии хуб дида, аз мавқеи манфиатҳои илмӣ проблемаҳои рисолаи илмиашро ҳаллу фасл намудааст. Забони тоҷикии рисола мақбулу дилписанд, соддаву фаҳмо, равону суфта таълиф намудааст. Диссертатсия дорои арзиши баланди илмӣ мебошад ва аз назари содагиву равонӣ сазовори ҳама гуна ситоишу офарин аст. Дар маҷмӯъ, хулосаи муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Элчибекзода Баҳригул Идибек дар мавзуи

Диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқ буда, муаллифи он ба дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои фалсафа аз рӯи ихтисоси 09.00.03. - Таърихи фалсафа сазовор аст.

Тақризи муассисаи пешбар дар асоси муқаррароти бандҳои 76-79 ва 81-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30.06.2021, №267 тасдиқ гардидааст, таҳия ва пешниҳод шудааст.

Тақриз аз ҷониби номзади илмҳои фалсафа, дотсенти кафедраи фалсафа ва фарҳангшиносии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни Бердиев Ш. П. омода гардидааст.

Тақриз дар ҷаласаи кафедраи фалсафа ва фарҳангшиносии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни муҳокима ва тасдиқ карда шудааст. (протоколи № 11 аз “30” июни соли 2025).

Дар ҷаласаи кафедра иштирок доштанд: 17 нафар.

Натиҷаи овоздиҳӣ: тарафдор 17-нафар, зид-нест, бетараф- нест.

Раиси ҷаласа:

номзади илмҳои фалсафа, дотсент,
мудир кафедраи фалсафа
ва фарҳангшиносӣ

Саидзода Г. З.

Эксперт:

номзади илмҳои
фалсафа дотсенти кафедраи
фалсафа ва фарҳангшиносӣ

Бердиев Ш. П.

Котиби илмӣ ҷаласа:

номзади илмҳои фарҳангшиносӣ

Шомуродов Б. Б.

Имзоҳои Саидзода Г. З., Бердиев Ш.П.,
ва Шомуродов Б.Б.-ро тасдиқ мекунам:
Сардори раёсати Кадрҳо ва
корҳои махсуси ДДОТ
ба номи С.Айнӣ

А. Мустафозода

Суроғи муассисаи пешбар:

Суроға: 734003. Ҷумҳурии Тоҷикистон
ш. Душанбе, х. Рӯдакӣ, 121.

Тел.: (+992) 224-13-83

E-mail: info@tgpu.tj.

13 08 соли 2025